

J. J. A.
ACADEMISK Afhandling,
Om

Fångelser,

Med Wederbörandes Samtycke,

Under

Oeconomiae Professorens och Ledamotens af Kongl.
Wasa-Orden, Kongl. Wetensk. Academ. och Wet.
Societ. i Upsala samt Kongl. Sw. Patriot.
Sällskapet.

Herr DOCT. PEHR
KALMS

Inseende,

Utgifwen och försvarad

af

MATTH. ALRIC CASTRÉN,

Österbotninge

3 Åbo Academ. Öfre Läro Sal. d. 20 Dec. 1776.

f. m.

A B D,

Tryckt hos Kongl Acad. Bokt. JOH. C. FRENCKELL.

Såsom det ibland fördärfwade menniskjor icke kan wän-
 tas, at alla skola wara Laghdige, och i synnerhet
 hela Samhället gifwas, där inga misådådare fin-
 nas; så hafwer den allmänna säkerhetens wård och
 bibehållande gjort det til nödwändig, at häckta så-
 dana ostyriga medborgare, som misbruka sin frihet at störa
 andras lugn och sällhet. För den ordsaken hafwa Sängelser
 i alla Stater blifwit inrättade; dessa tjena desutom, at affräc-
 ka andra från lasters begående; de äro Derföre et wigtigt före-
 mål för Högste Magtens omsorg. I anseende til sin affikt äro
 de af twänne slag: nämligen dels sådane häckten i hwilka med-
 borgare inutanas, som blifwit angifne och misstänkte för så gros-
 wa misgärningar, at de förmodas genom flykten skola rädda
 sig undan sin förtjenta straff; och dels sådane Straff-hus, i
 hwilka öfwerbewiste Lagbrytare förwaras, at plikta för sine on-
 da gärningar, antingen blwit genom sin Frihets förlust, eller ock
 genom wise ålagde arbeten och olägenheter. Wid bägge for-
 drar menniskligheten och Samhällets bästa, at en nogare up-
 märksamhet fästes, än ofta synes ske. Mine swaga krafter til-
 låta mig wäl icke, at nog grundeligen och fullständig utföra et
 så wigtigt ämne; men, såsom et Academiskt prof, wägar jag
 dock, at til Läsarens ompröfwande och mognare Mäns närmare
 utredande, derwid anföra några enfaldiga anmärkningar. Mi-
 ne tränga gränser tillåta mig icke, at sträcka min upmärksam-
 het til bägge omförmälte slagen af fängelser; utan wil jag egen-
 teligen betrakta endast den förra Arten, eller dem, i hwilka an-
 gifne och misstänkte, men ännu oförwundne, eller åtminstone icke
 Auteligen dömda personer förwaras, på det de icke genom flyk-
 ten

ten måge undgå den Öfwerhetens nåpft, som de för sina gärningar kunna befara och förtjena.

§. 2.

Det kunde wid första påseendet synas, som desse slags fångelser wore i allmänhet et ingrep emot det hågn och den säkerhet, som hwar medborgare bör äga, så länge han ännu om någon misgärning icke Lagligen är öfwertrygad; Han tyckes alt därintill af Öfwerheten böra anses för oskyldig, emedan det är möjligt, at han i sanning så är: Den wore i mennisklighetens Historia mycket okunnig, som kunde tro, at hwar och en, som blifwit häktad, wärkeligen är brotlig. Men hela Samhällets wälfärd, som är den yppersta Lagen, gör denna utwäg, och således jämwal den olägenhet, som därigenom äfwen oskyldige medborgare ibland kan tilskyndas, nödwändig. Utom en quick wärkställighet är all Lag död; och om icke fruktan för straffet, och misstrostan at undwika det, skulle tygla misdådaren, så wore osäkerheten för hwar medborgare ojämförligen större. Man måste således wälja den mindre möjliga olägenheten, för den wisa större. Huru många grofwe misgärningsmän skulle då blifwa straffade, om de icke förut, och innan de hunnit slutligen öfwerbewisas, i tid skulle gripas? Wisse brott, såsom myteri och upror, äro ock af den beskaffenhet, at de icke kunna hämnas, om man icke straxt gör sig försäkrad om deras personer, som dertill tyckas vara anstiftare. Faran för oskyldige medborgare at warda häktade, kan ock icke uti wäl inrättade Samhällen, där menniskliga och wisa Lagar råda, vara alt för stor. Förhåller det sig annorlunda, så är sådant Lagarnes fel, som då i den delen böra och kunna ändras. Rättigheten at häkta någon som icke uti uppenbar ogärning bar åtages, bör icke lämnas enskilde personer (a), utan endast tilförordnade

A 2

Ambets

(a) Hwarföre Lagen i 20 Cap. 7. §. M. B. anser den hafwa bruttit edsöre, som hastar eller binder någon öfrowunnen utan uppenbar mis-

Ambetsmän, som mera orådligt kunna pröfwa de skäl, som
 dertill gifwa anledning; För desse bör icke wara tillåtit at fång-
 sla någon medborgare utan wigtiga anledningar (b); Hwilken
 medborgare eller ock Ambetsman, som utan tydliga skäl beröf-
 war någon sin Frihet, eller dertill är wällande, bör dertill af-
 warsamt straffas, i mon af sin större eller mindre wårdslöshet
 eller ondskä; och den oskyldigt lidande förhjelpas til fullkomlig
 nprättelse och skadestånd (c). När alt detta noga aftas, så är
 ej lätteligen at befara, det oskyldige medborgare ofta häftas.
 Men

gärning, där han må gripas och häftas före. Men då någon grof miss-
 gärningsman warder funnen å färdt gärning, är ej allenast lösligt, utan
 ock en skyldighet, at gripa honom. Jfr. 1. Cap. 2. §. Et. B. och om
 tjuftwar i synnerhet 40 Cap. 8. §. M. B. Se äfwen Kongl. Resolution
 af den 29 Oct. 1725, som stadgar, at om uppenbar wårdsambet eller dröp
 sker på wägar, så bör den skyldige sträff af de närwarande, eller å an-
 nan händelse, med andras, så wäl som Krono-Bejanternes tilhjelp, ef-
 terläs och gripas.

(b) Förden skull är nödigt at förut af Pagen wisja skälige anlednin-
 gar fastställas, i följe af hwilka någon får inmanas i häkte. Jfr. Kgl.
 Bref af den 1 Dec. 1692, som stadgar, at ej någon af blotta misstankar
 bör gripas.

(c) Det är bekant, huru i England äfwen de Högsta Ambetsmän,
 när de låtit häfta någon som befinnes oskyldig, dömmas til at gifwa lo-
 nom ansenlig ersättning. Hes oß gynnas de mera, och anses, då på
 deras sida icke wisar sig en uppenbar arghet til den fångslades föroläm-
 de, hafwa Præsumtionem pro se, som Juristerne tala. Jfr. Kongl. För-
 ordn. af den 9 Martii 1733. Man befara nämligen, at de i annat fall
 skulle afsträckas ifrån sin skyldighets fullgörande, at nitiskt befordra miss-
 gärningsmän til straff. Hwarföre ock den näst, til hwilken de genem sin
 wifas missbruk i denna delen gjordt sig skyldige, plågar lindras, när det
 pröfwat skedt af oförstigt och otidig iswer för det allmänna. Jfr. Eh-
 renstråles Jurispr. Crimin. 3 Ufdeln. VI. Cap. 6. §. På det deras li-
 dande måtte mildras, som för dessa ordsaker af Ambetsmän oskyldigt wis
 blifwit bragte i fångelse, och i synnerhet deras, som blifwit häktade af
 mindre skälige anledningar, til desto större styrcka för den allmänna säker-
 heten, tyckes, äminstone stundem, billigheten fordra, at åt den oskyldigt
 fångslade af allmänna medel bewiljas ersättning för den skada fångslandet
 honom tilfogat.

Men om det dock någon gång sker, så bör det anses för en olycka, hwilken i et Samhälle äfwen så litet som Rån, Dråp och tillfälliga skador, kan aldeles förekommas. En angelägen författning är ock det, at så snart någon är fångslad, ransättning öfwer det brott, hwarföre han beskrilles, ofördröjeligen anställas, at ej allenast misshandlingsmän må befordras til snar näpst, och således Lagbrutares fräckhet hämmas, utan ock den oskyldige icke länge lida, eller hans fiender få hugna sig af sin ondskas framgång; under et långvarigt häkte kunna jämwäl witten dö bort, och andra skäl til sanningens uprättande förswinna. Ut förtiga den onödiga kostnad Kronan åbringas medelst Fångars underhållande längre tid än nödwändigheten fordrar (A). När uti fångelser menniskior sucka, hwilkas brott och personer blifwit aldeles glömda, eller äro ofkända, så kan wäl icke något mera ofelbart bewis til elaka författningar, och en slätt Regering gifwas. Man erinre sig, hwad som är allmänt bekant om Inquisitions Domstolarne i Spanien och Portugal, de så kallade Lettres de Cachet i Frankrike, och flera dylika seder i andra Länder; medelst hwilka den häktade betages tilfälle at urskulda sig emot en ohemul angifwelse, och af sine försvjare och fiender utkräfja en billig uprättelse. Hos oss är wissigen stadgat, genom Kongl. Bref af den 26 Maji 1693, at alle Gouverneurer och Landshöfdingar böra som tidast til Hof-Rätten insända förteckning på de i orten sittande fångar. Jfr. härmed 11. §. af Kongl. Instruction för Justitiæ Cancellaren af den 9 Martii 1770, hwarest stadgas, at Kongl. Majts Befallningshafwande böra låta författa wantliga Fånglistor hwarannan wånad, och dem til Hof-Rätten insända, hwarest i brädden af Advocat Fiscalen bör antefnas, om och när målet til Hof-Rätten in-

A 3

Fom:

(A) Se emne på wederbörandes oformwäntiga wårdsöfwer hörutinnan, hafwa wi uti Öfwer-Intendenten Baron HÄRLEMANS Dagbok för 1749. pag. 32. på Engstrifwären i Landscrena, hwilken på tjugunde året satt fångslig, och där kostat Kronan 7933 Dal. Kop:mt; men sedan dock saus aldeles oskyldig.

kommit, och hwad tilgjordt blifwit; Hwarefter Advocat-Fiscalen skal dem oföredröjeligen til Justitiæ Cancelleren insätta; hwilken, om han då blifwer warse, at med de må's ransakning och afgörande på någordera stället onödigtwis blifwit drögt, bör redo derföre fordra. Til hwilken ända Håradshöfdingarne jämwäl äro befalte at utsätta Urtima Ting, då någon gifwes skuld för grof misgärning, och Laga Ting ej då faller snart in. Se 4. Cap. 1. §. R. B., Kongl. Bref af den 30 Octobr. 1666, den 26 Jan. 1688. Jfr. äfwen Kongl. Resol. och Förkl. til Landshöfdingen af den 9 Febr. 1684. För samma ordsak är äfwen stadgat, at alle brottmål böra i Hof-Rätten utan drögs-mål företagas och afgöras. Se Kongl. Brefwet af den 4 Maji 1693. Och at äfwen hälften af Ledamöterna skola sitta emellan Sessionerna för at afgöra grofwa brottmål. Se Kongl. Bref. til Dorpts Hof-Rätt af den 18 Oct. 1688. Likaledes är förordnat at Håradshöfding skal å Tingstima taga misgärningsmål före, ibland de första. Se 2. Cap. 3. §. R. B. Jfr. härmed Kongl. Bref. af den 8 Oct. 1688. På det brottslige genom långvarigt fängelse ej måge ställas uti för swårt lidande, och straffet för dem icke sakna det eftertryck, som det til den brottsligas rättelse eller skräck och warning för Allmänheten genom skynsam wärkställighet äga bör, samt til förekommande äfwen deraf, at Stats wärket öfwer nödwändigheten icke må betungadt warda med underhålls gifwande åt fängslige personer, hafwer Kongl. Majt förordnat, at Underrätterne, så i Städer som på Landet jämwäl äro pliktige at uti sådana brottmål, som böra Hof-Rätten underställas, de förre inom fiorton dagar, och de sednare inom en månad, ifrån det ändteligit utslag gifwes, til Hof-Rätten insända sin ransakning och dom wid Tre Dal. Silfmit för hwar dag, någor dermed öfwer denne tid uteblifwer. Se Kongl. Bref. af den 18 Nov. 1762, och Rgl. Åbo Hof-Rätts universal af den 7 Dec. 1762. Jämwäl Kongl. Bref. af den 15 April 1774, och Kongl. Åbo Hof-Rätts univ. af den 9 Maji 1774. Äfwen som Rättegången i brott-

brottmål bde efter möjligheten förkärats. Se Kongl. Bref af den 18 Oct. 1750, och Swea Hofrätts Bref af den 3 Nov. 1750. Jfr. ock Constantii och Gratiani märkelige Lagar &c. Cod. Just. Lib. IX. Tit. IV. Leg. I, II, V.

§. 3.

Som altså både nödwändigheten fordrar och billigheten tillåter, at för swärare brott angifne och skäligen misstänkte personer måge tagas i förvar, til deß öfwer dem behörig ransakning hinner anställas; så böra til den ändan tjenliga häkten eller fängelserum tillräckeligen rätt i Landet finnas anlagde, at de wid förefallande behof måge wara til hands, och Allmogen icke besungas onödigt wis med fängskjuts, samt at de fängslade ej gifwas tilfälle at under längre wägs förstande undkomma på flykten. Swarföre ock Sweriges Lag i B. B:s 26 Cap. 4. §. stadgar, at fängelser böra inrättas wid hwart Tingställe, där misbgärningsmän måge i förvar hållas. Hwar förutan större häkten, dit de fängslige ifrån flere ställen kunna instickas, böra finnas på den ort, där Högsta Executions-Ambetsmännen i hwarje Landskap hafwa sit säte; efter därstädes kunna fogas lämpeligare anstalter til Fångarnes bewakning, och bättre tillsyn hafwas både öfwer dem och deras Wäktare. Såsom ock, där Öfwer-Rätt är, ej bör saknas fängelse-rum, hwarest de anklagade kunna förwaras, då de ibland, til winnande af närmasse re hus i saken, af Öfwerdomaren måste höras.

§. 5.

Hwad beskaffenheten af sådane fängelse-rum eller häkten, om hwilka här är fråga, egenteligen widkommer, så är tydeligt, at de böra så byggas och inrättas at de äro säkre. Som hela ändamålet af häkten och angifne människors fängslande, är, at försäkra sig om deras personer intil deß de Lagligen hunnit
antun-

antingen befrias eller bindas wid brottet, så blifwer, om icke deras bewakning göres säker, hela anstalten fåfång och onyttig. Denna egenkap af häkten eller fångelser är så mycket nödwändigare, som at den allmänna tryggheten störes långt farligare af fångslade personer, när de genom flykten undankommit, än em de samma aldrig blifwit häktade; ty som de då ej töras offentligen wisa sig, så hafwa de ingen annan utwäg at uppehålla lifwet, än at de röfwa och stjåla, hwarigenom fredliga undersåtarens egendom och ofta äfwen lif blifställes. Til fångelse-rummens säkerhet bidrager mycket jelfwa deras belågenhet, när den är sådan, at fångarne derifrån icke lätt kunna undankomma, och icke eller för någre deras djerfwe och tilltagne medhållare gifwas tillfälle at göra dem bistånd. Hwarföre de plåga byggas inom Fästningar, Städer, stora Byar eller med murar omgifne orter, på omflutne dar m. m. Sjelfwa Fångarhusets byggnad, bör desutom göras fast och stark, at alla försök at bryta sig ut genom dem, medelst goda grundwalar, samt dörrars och fensters bewarande genom galler och bomar m. m. göras fruktlöse. Tråhus wäl bygde äro wäl swåra, at bryta sig ut igenom; men deras mindre waraktighet och flera ordsaker, göra dem icke tjenliga, at til större häkten föreslås. Stenhus riktigt upmurade och inråttade, äro härtil de bästa. Tillräckelig wäckt til fångarnes bewakning bör derjämte bestås, hwarigenom ofta de mord och wäldsamheter kunna förekommas, som Atrestanter plåga begå på Wäkten, för at komma på fri fot; ty då en Wäkters Karl skal hafwa bewakning öfwer 6 til 10, och ofta flera fångar, som äro måstadels insatte i et rum, så är ej annat at förwänta, än at de som tidast skola försöka, at öfwerwäldiga honom, ehuru han ock må wara bewäpnad. At wäkten tilhållas at bo nära intil fångelse-rummen, såsom i samma bygning, torde ock ofta tjena at förekomma fångars flykt, emedan Wäkten då, af något owanligt buller m. m., kan straxt få anledning til misstankar. Alla sådane wärktyg, hwaraf

Fån-

Fångarne kunna betjena sig, at antingen befordra sin flykt, eller skada sig och andra, böra på det nogaste af dem tagas. En sorgfällig tillsyn öfwer Baken, hörer äfwen til de angelägnaste medel, at befordra säkerheten af fångars förvarande, och at de straffas afswarsamt, som genom wårdslöshet gifwa fångarne tilfalle at undkomma; Hwarföre wår Lag stadgar i 19 Cap. 3. §. M. B. at om Baktkarl släpper fånga lös af försumnelse eller wangjunnos; miste tjenst sin, och plikte dertil med böter, fängelse, arbete eller spö, alt som försummelsen eller ock den undkommas brott är. Zfr. Kongl. Bref af den 11 Dec. 1755. Ännu mera och strängare böra de af Baken straffas, som upsäteligen och genom öfwerenskomnelse med fången eller hans wänner, låta honom rymma. Zfr. Kongl. Brefwet af den 20 Febr. 1752.

§. 5.

Dels afseendet på den omsformålte säkerheten; dels ock det barbarie och den grymhet, som herskat hos alla Folkslag i äldre tider, hafwa wållat, at de til fångelser utsedt underjordiska kulor, torn, kalla, mörcka och trånga hwallf m. m. Jag wil nu icke undersöka, huru tjenlige desse kunna wara til at uti dem til straff inkasta öfwerlygade grofwe misgjerningsmän; men då frågan är om förvaringsrum för medborgare, som antingen bewakas til des de hinna befordras til det dem tilerkände straff, eller ock ännu icke blifwit en gång hörde och brottslige befundne, så bde menniskligheten rysa wid blotta åtanke af et sådant förfarande. Det är wanhederligt för våra tider, som wilja kallas uplyste, at dessa qwarleswor af wildhet och mörcker ännu mångenstädes bibehållas. Man plågar wäl til deras förswar anföra den kostnad, som Kronan igenom nya och tionligare Fångerums inrättande skulle ådragas; men hwilken oförståndig, öwärdig och neslig besparing är det icke för et helt Rike? hwilken årligen kostar flera hundrade menniskjors hälsa, wäl

wälfärd, ja lif; ibland hwilka dock ofta många äro oskyldiga och äro kunna bringas til förbättring. Et en gång på försäk-
 ringe sätt inlättadt Fångehus, fordrar ut sedan icke så odrage-
 lig kostnad til at underhållas; och frågan är här icke om nå-
 gon grannlåt. At påstå det fang lse-rum icke kunna göras så-
 tre utan at tillika wara obyggelege, Kulle röja en löjelig ofun-
 nighet i Byggnadskonsten. Waktam til yn kan de hutom mye-
 ket förminskat farhågan för fångars undanrymmande. Hwar-
 före byggas då Fångelser så rylliga och plåz'anne? Den an-
 dra egenkapen af häkten, bör allra wara, at de äro byggele-
 ga, icke möckta, falla, suckriga, och osunda. En del af de i
 fångelse inmanne personer bestimmas sedan oskyldige, andra öfwer-
 tygs wäl wara mindre eller mer brottis ge: men brottet är dock
 ej större, än at det kan med skäligt kropps straff, eller rågon-
 tids arbete i Fästningar eller Fuktus försonas; ej allenast de
 förra, utan ock många af de sednare, sedan de undergått sit
 straff, kunna ibland blifwa mycket nyttiga lemningar i det allmän-
 na. Men om Fångehusen äro suckriga, tråga och osunda, kun-
 na fångarne så en sådan stöt på sin hälsa, at de sedan blifwa
 sjuklingar näst hofa deras lifstid. Det allmänna förlorar då
 derig nom ganska nytt. Dersöre är högst ödigt at detta för-
 r kolan. s. Straffen böra ut ej heller i de flästa fallen wara
 så hårda, at derigenom wälfärden förspilles för den straffade,
 och at de göras oduglige at vidare gagna det allmänna; hwar-
 på öfwen s. Cap. 5. §. St. B. hafwer affeende. 3fr. Ehren-
 stråle Proc. Crim. Cap. XVIII. sid. 297. §. 39. och s. 303. §. 52.
 i samma Cap.; Hwarföre skola fångelser då så inrättas, at häls-
 san i dem bör nödwändigt förloras? Den grundsatsen kan ic-
 ke nog ofta utrepas, at de icke böra anses för straff och plågo-
 rum för dömda misgjerningsmän, utan för blotta förvarings-
 rum för medborgare, hwilkas undanslyckt man befarar (a); At
 Deße

(a) Carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi
 debet, heter det i Romerska Lagen Digest. L. XLVIII, Tit. XIX de Pa-
 nis Leg. VIII. §. 18. Baron PUFENDORF utlåter sig, i sin Wes de Ju-

Deße ofta äro offsyldige, och böra, så länge de ännu icke blifwit fullteligen förhörde och dömda, åtminstone anses såsom til åfwens tyrs råddane, och at altså förfarandet med dem bör derestefr lämpas. När ändamålet af häkten utan grymhet och fångarnes plågånde kan winnas, hwarföre skola de beröfwas rättigheter, hwilka dem både som menniskjer och medborgare tillkomma? Det är för en medborgare olägenhet nog, när han på ogrundade, ehuru ofta skenbara anledningar, kan häftas; utan at han ännu skal wråkas i et fångelse som ensamt är plågsammare än de flästa straff som Lagen för öfwerbewiste misdådare utsätter. När allmänna säkerheten gör det nödigt, at jämnväl offsyldige medborgare ibland måste häftas, är det då icke så mycket angelägnare, at sielwra Fångelserna göras drägeliga? Om man ock wille antaga den orimneliga, samt emot allmänna erfarenheten och sunda förnuftet stridande satsen, at alla som häftas straxt börde anses för wärefeligen brottlige, så kan ju ändock häftet ännu icke anses för et straff, emedan ingen kan straffas på blotta mistankar, innan han wid ransakningen til gärningen förwunnen är; Och hwad öfwer det i Lagen utsatte straff tilfogas sielwra misdådaren, är oförrätt och grymhet. Han försonar ju tilwärfeligen samhället genom det i Lagen utsatte straffet, och mera ondt har det icke sedan rättighet at honom pålägga. E

B 2

en

re Nat. & Gent. L. VIII. Cap. III. §. IV. så unda "när någon förgfl & endast til den ändan, at han icke må taga flykten, så är det egenteligen icke något straff; ty i gen kan straffas i honom han är dömd." Det strider således emot den Naturliga Lagen, om en menniska, som ännu hwarken är förhörd eller dömd, genom häftandet, et större lidande tilfogas, än nödwändigheten at hålla honom i förvar fordrar; så at om det skedd, bör han derföre njuta ersättning, eller straffet sedn i samma mon lindras." Jfr. Cod. Just. Lib. IX, Tit. XLVII. Leg. XXIII. Efter den äldre Romerska Lagen började man icke med at kasta fångelse dem som woko anklagade för något brott; deriil serdrades, at de skulle hafwa bekändt sin misgerning, eller at man hade bewis derpå. I annat fall, om den anklagade war en fri man, och annars någorlunda kånd, så war det nog) at han stälde swarögedt berogen; med mindre han war en tjuf, mördare, eller dy'ik, som man ofta tager å bar gärning. BARBEYRACS annmärkning wid PUFFENDORFS nyöänförde ord.

en gång onödigt hårda straff, äro menniskliga och hållsamma; ty de göra folket hårdt, och reta det at af förwislan föröka sina brott; mycket mera är det obilligt, at ännu onödigt wis tilfoga menniskjor öfwerflödiga plågor, utom hwad Lagen förskrifwer, och til des ändamåls winnande behöfwes. Ehuru wanartige medborgare måste och rätteligen kunna straffas, bör likwål menniskligheten jämnwål emot dessa olyck liga, så mycket mera få rum, som de, när man med Philosophiskt öga betraktar deras öde, ofta böra wara föremål kanske så mycket för vår medömkan, som för vår iswer och hat; En wårdslösad upfostran, elaka efterdomen, ondt sällskap, förledande tilfällen, brist, tanklöshet och flera dylika omständigheter, hafwa merendels störtat dessa uslingar i brott, för hwilka de skulle hafwa fasat, om de varit i annan belägenhet, och deras både hjertan och förstånd sorgfälligare blifwit bildade; Wången som med yttersta hårdhet israr emot dem, skulle, kanske, blifwit lika och stundom mera wanartig, om hans upfostran varit lifskadan, och han råkat i deras omständigheter (b). Staten bör handtera dem, som en Fader sina wanartige barn; han ager, men med et medlidande och ej med et förbittradt hjerta. Detta hafwer jag trodt nödigt at påminna, emdan många anse all mennisklighet mot häktade, och ännu mera emot wårteligen förwundne misdådare, för otidig, och tyckas tro, at ingen grymhet emot dem är obillig; hwilket fasetliga tankesätt, man snart kunde tro hafwa varit rådande i de flästa Rikens Lagstifning, när man besöker de flästa Folkslags fånghus.

§. 6.

(b) Wår ypperlige Skald sjunger dersöre om sådana uslingar:

I möder och förakt, du från din barndom lämnas,
 På menniskjors oförrätt dit glömda wäsend hämnas,
 Din hårda fostrings-art, i wildhet bryster ut.
 Du wårdar ej den Lag hvars skydd du aldrig njutit.
 I ånger och i brott, ha dina dagar flutit

Och få et skamligt slut.

Menniskans nöjen och Elände, Witterh, Arb. II. Tom. f. 142.

S. 6.

Mennefligen inrättade Fångarhus, böra således wara 1. Ljus
 se, så at de af fångarne, som wisja något syfta, måge kunna
 nytja sin syn derwid. Märka rum förorsaka desutom ångslan,
 til hwilken fångarnes tilstånd ändock gör dem nog benägne; de
 bitaga dem således matlusten, och nutrition, samt förswaga och
 bryta krafterna. Rummen böra fördenfull wara försedde med
 någorlunda stora och tillräckeliga fenster; genom starka galler
 och andra försiktighets mått, kan dock fullkomligen förekommas,
 at ej fångarne igenom dem kunna komma ut på flykten. Hwad
 skäligh grund kan altså dertil upgiswas at Fänge-rum skola wara
 märka? at de skola wara djupt ned insänkte i Jorden m. m.?
 Håkten böra 2. wara tillräckeligen warma; hwilket i våra kal-
 la Nordiska länder i synnerhet bör wårdas. Dertil hör, at de
 äro wäl byggde och underhållne, hafwa hela golf, äro fria för
 skadeligt drag samt försedde med goda spisar eller Kakelugnar,
 och at tillräckelig wed bestås til deras upwärmande. Det är
 ock högst angelägit, 3. at Fångrummen icke äro fuktige, utan
 byggde på torra ställen, och tillräckeligen uphöjde. Likaledes bö-
 ra de 4. ej wara för mycket täpta, utan hafwa tilgång til
 frisk luft, hwilket befrämjes derigenom at rummen äro nog hö-
 ga och rymliga; och at nödig wädderwärling dem förskaffas. Ses
 dan böra ej för många fångar packas in i et rum, på det at
 deras utdunstningar, som stadna innom rummet, ej snart måtte
 skänna luften, och förorsaka sjukdomar, ja sielwa döden. Man
 wet, at den luft, som länge står täpt i et rum, blifwer förgif-
 tig, ju längre, ju mera, utaf luftens blotta stillastående; hwad
 skal då icke ske, när flere personers utdunstningar, uti et trängt
 och tillstängt rum, ännu tilkomma? Derigenom hafwa ofta smit-
 tosanne sjukdomar ej allenast uti Fångarhusen upkommit, utan
 ock sedan därifrån med fångarne öfwer hela Landet blifwit ut-
 spridde, och bortryckt många hundrade medborgare; så at Sta-
 ten ofta fått dyrt betala sit omeneffliga förfarande med de fång-
 slige.

slige. Detta hafwer dynat ägonen på en del Folkslag, som
derföre förskaffat fångarne i denna delen någon lindring; hwari
dock ännu mycket brister. Här om wil jag låta en kunnig och
berömd Läkare tala, nämligen D. JOHAN GEORG ZIMMER-
NAN, uti sin wackra bok von der Erfahrung in der Arznei-
kunst, II. Th. IV. Buch. V. Cap. Sedan han berättat den
ömkeliga Historien om 146 Engelsmän, som Under Konungen
i Bengala år 1756 efter eröfringen af Fort Wilhelm (et Eng-
elskt Factorie i Calcutta) låt kasta i et trängt och instängt
Fångelserum, försedt endast med en glugg i muren, hwarest 123
af dem, dödde inom et dygn; (hwarem man äfwen läser uti
WESTERDALS Underrättelse om hälfans bew. s. 42.); fortsar
han pag. 190. följ. sålunda: "Jämwal i Europa har en instängd,
och genom Folkets myckenhet förutnad lust, yttat lika wärk-
ningar. År 1577 blef i Oxford hållen undersökning öfwer nå-
gre misgerningsmän, uti en kammar, uti hwilken Domaren,
Adeln och nästan alla närwarande personer, trehundra til an-
talet, hastigt dödde; hwareföre ock Engländerna kalla denna
dagen den swarta Rättegångsdagen. Det samma hände för wid
på 40 år sedan med lika omständigheter uti Taunton. Om
sommaren år 1750, utbröt i London wid några misgernings-
mäns dömande en högstfarlig feber ibland Domaren och de
närwarande, som blef jämwal genom kläderna smittosam, af
hwilken en orrolig mängd Folk nästan på stället dödde. Orsa-
ken til dessa förfärliga wärkningar ligger uti så många menni-
skers, i brist af förnyad lust, förutnade utedningar. Af
samma orsak härflota lika wärkningar i oidenteliga Ho-pitaler,
wid Armeeer, på Skepp och i gemen på alla instängde ställen.
Uti Fångelser är den deraf härrörande sjukdomen en egen och
ny art af feber, som man i England kallar Fångelse-febern,
(Febri Carceralis). Denna feber, som går ut på en Kläck-
feber (Febri Petechialis) är allmän i de Engelska Fånga-
husen, och härfluter af intet annat än den omförmälte lustens
förskämning. Man wet at i England fångarne sällan nödgas
åta

åta stnek ind: kött, eller annan osund spis. De hafwa godt och tilräckeligt watten, de äro wäl klädde, och lida intet af bläst och owäder; men den siska fången blifwer icke skild ifrån den siska. PRINGLE hänteder derföre Fånge- Geborn ifrån orentighet, folckets mängd uti en innesluten lust, och den der- af förorsakade förutnelsen. Ventilatorn war således uti Londoniske fångelsema ganska nödig; man hafwer ock genom denna machine uti fångelsef Savoyen fulleligen förekommit dödeligheten." Jse. ock härmed Lif-Medic. D. KIERNAN- DERS utkast til *Medicinal-Lagsfarenheten* X. Cap. §. 118. s: 223. följ. Fångarne böra derföre släppas ut, när utanför re Fånghuset är en wäl förwarad gård, 2, 3 eller flera gång- gor om dagen, emot det som nu på många ställen är brukeligt, (nämligen at de så gå ut allenast två, högst tre gånger i dygnet,) på det de måtte så hämta frisk luft, och at de ej må nödgas lämna sina excrementer innom hus, af hwilka den upstigande stanken ännu snarare smittar luften.

§. 7.

Til nödwändige plikter emot fångelige, hörer widare 1:0 at ej allenast rummen alltid hållas snygge och rene samt frias ifrån öhrya m. m., utan ock fångarne sielfwa tilhållas at snygga sig, så at de ej fastna för skabb och smittosamma wylag, m. m. som både bidrager at mera förskämma luften, och först plågar den sielfwe, samt sedan ansticker andra. Hafwa Fångar sielfwe råd at bestå sig mat, kläder och sådane beqwämligheter, så böra 2. i alla dessa delar inga hinder eller svårigheter dem i wägen läggas; ej eller wänners, slägtis och andra medlidande menniskiors biträde dem betagas; hwilket wore en lika så obillia, som onödig grobhet. Men kunna de ej sielfwe föda och kläda sig, såsom då de äro arbetskarlar, som lefwat af sina händer, eller annors fattige, så bör Kronan tarfweligen förse dem med hädse dese nödwändige behof. Til öfwerflöd äro de ej berättigade; men böra ock icke genom hunger, och

en

en ohyggelig nakenhet beröfwas hälsa och lif. Sy då Staten til sin säkerhet häckrat dem, intil deß deras föregifna brott hunnit undersökas, så är den ock pliktig, at underhålla dem under den tid de sakna full frihet, at sielfwe försörja sig. Folk af bättre stånd, hafwa gemenligen utwäg at sielfwa bidrağa til sit uppehälle: men äro de der til oförmögne, så tyckes billigheten fordra, at de efter omständigheterna njuta litet bättre wilkor; emedan Fångelsens olägenheter annors skulle blifwa för dem mycket större och swårare, än för ringa folk. Den söda som bestås fångar, bör altid wara både tillräckelig, sund och rienlig; och ingalunda sur, hård och förskänd; hwærigenom de smittosamma sjukdomar, som af den instängda luften derutom nog äro at befara, göras ännu oundwikeligare; at förtiga hwad billigheten och menniskligheten härwid lider. Så de sund och fårst mat, så kunna de ock med mindre deras, til nödtorft bespisas. Huru mycket en fånge bör få, måste efter tider och nödwändighets warors olika pris utsättas, så at de altid kunna komma til rått. Då i Kongl. Brefs wet af den 13 Dec. 1737 utsattes til deras underhåll 12 öre (som wisserligen ej war för mycket), i det fall Spanmålen skulle kosta 15 Dal. Rant., så ses at de emot Spanmålen och matwarornes pris nu för tiden äro mycket lidande. På friskt och godt watten såsom til helsans bibehållande högst nödigt, böra ock de fångslige aldrig lida brist. Erhålla Fångarna sit underhåll i penningar, så är ganska angelågit, at tilfalle skaffas dem til at få köpa goda matwaror för billigt pris; Hwarföre Fånghusen rätteligen anläggas wid Städer och stora Byar, der ymnog tillgång finnes på dylika waror. I synnerhet bör noga tillses, at de medelst samwetslösa monopolier icke så tryckas, och framför allt at icke Waktbetjäningen får oinskränkt draga denna handel under sig, och efter godtycke beskatta de arma fångarne. Et bedröfligt exempel på fölgherne häras, hade man icke många år sedan här i Albo, förmedelst en Spinhus. Waktmästares egen nytta. Statens egen förmån fordrar, at deße

Des medlemmar ej onödigt wis genom swårt och elak medfart
 förderfwos, och om ej aldels omkomna, äminstone för sin
 öriga lifstid blifwa bräcklige och onyttige. Äro de ännu dertill
 oskyldige, så kan ju et sådant barbariskt försvarande hwarken för
 GUD eller förnuftiga och billiga menniskjor försvaras. Hvad
 ersättning kan desse då tilerkännas, som swarar emot deras li-
 dande, kroppens fördärfwande och halsans förlust? Eller
 mårne den skada Staten genom så många medborgares ochriste-
 liga upoffrande liden, ej är större än den omkostnad, som til
 fångarnes bättre underhåll fordras (a)? Högstnödigt är ock

E

3. at

(a) Jag wil åter i öfversättning af föra en berömlig Läkares utläs-
 tande, til inskrifwande af mennisklighet wid så gars bemtande: "Om ic-
 ke fångslet, säger han, är ålagt i stället för straff, om häktet är endast
 et förvaringsrum för en som är stuld under ransakning, så bör det wara
 af sådan beskaffenhet, som kan stå tillhopa med en oskyldigs lif och hälsa:
 et långt och obryggeligt qwarhållande i fångelse, är en del af sielfwa dö-
 den; i mon deraf som en brottslig, utom något lit förwållande, längre
 war't häktad, blifwer fördensskull det egentliga straffet lindrigare. Ty
 de som utstått de wedervärdigheter som fångelse hafwer med sig, hafwa
 redan rönt känsla af plågor, hwilket är straffs egentliga art, och hafwa
 för det nöje de kânt af brottets begående, försarit ymnig smärta; sielfwa
 Lagarne angående de angifnas förwarande, hafwa derom gjordt anstalt,
 at den som ej är öfvertygad eller dömd, icke må å nåo undergå et straff,
 som fångelsens wedervärdighet redan inbegriper. Dessa menniskjors öde
 är ömke'igt: de få en hård öpis, de beröfwos en fri luft, som är lifwets ypper-
 sta näring, och tillkommer alla, jämwäl de uslaste, emedan det är en Gu-
 domlig skänk, som Domaren ej en gång bör beröfwa de dömda; de fåstas
 ordeliga wid et ställe, som stenar eller ostron, och plågas af de olägenhe-
 ter som års-tiden hafwer med sig, samt andre wedervärdigheter som af
 orenligheten härfluta. Dessa fångelsens plågor kan man ej tadla, om de
 äro i stället för tortur, och med slit tilfogas den brottslige, som föraktar
 alla pinor, för at af honom uttwinga sanningen (här låter försattaren
 af Tyska seden förwilla sig). Men dem som hafwa något skäl för sin
 oskuld, och ej ännu äro öfvertygade, bör man ej förneka lifwets beqwäm-
 ligheter, på det de icke, sedan de arbetat sig igenom, och lydeligen utredt
 sin sak, måge likwäl wara usle och kraslige, samt med halsans och osta-
 lifwets förlust, såsom rättwisans offer, smäs hafwa kämpat för sannin-
 gen." JO. ERN. HEBENSTREIT, *Anthropologia Forensis*, Sect. II.
 Membr. II, Cap. II, §. 4. pag. 609. sq.

3. at de fångar som blifwa ſiuka, icke allenast ſkiljas ifrån de friske, (at de icke måge ſmitta alla de öfrige, och ſedan förödande ſjukdomar dermedelſt kring hela Landet utbredas), utan ock ſå nödig ſkötsel ſamt Vårkares biträde, ſå wida de ſielfwe derom ej kunna draga förſorg; hwarföre de böra bortflyttas til Lazaretter och HOSPITALER. Kunna fångar något arbeta, utan at deras bewakning derigenom hindras, ſå är 4. oftridigt, at det icke allenast bör dem tillåtas, utan de ock dertil eſter omſtändigheterna tilhållas, ſå ſom at ſögda ſmått, ſkrifwa rent, binda nåt m. m., hwilket bör blifwa deras egen förtjenſt. Det är för dem ingen förmon at göra inter; tiden blifwer dem twårt om derigenom längre, och plågan större; både ſinnet och kroppen upmuntras och ſtärkes genom arbete. Aldeles ſyſtolöſe fångar plåga oftaſt genom nya brott förlånga ſit fångelſe; de wånjas wid lättja, och blifwa ſåledes mer och mer ſkadliga medlemmar för Samhället. Hwarföre ock Kongl. Bref af den 18 Martii 1748 ſtadgar, at alla fångar böra emot betalning arbeta något wiſt til ſit nödiga uppehälle, hwaraf öfwerſkottet ſkal länmas dem ſedan de ſluppit löſe. Detta förſtås dock, ſom ſädes, ſå långt ſom med ſäkerhet ſke kan; Hwarföre, om de äro äro arge och djerfwe, noga bör tillſes at de ej ſå ſådane wårking om händer, hwarmed de kunna göra ſkada, eller bryta ſig ut. I alla fall är rådeligt, at åtminstone til nätterne i afſtaga denna förſiktighet. Om fångar äro bångſtyrige, ſå bör wäl 5. deras arghet tynlas, och tjenliga medel widtagas at hålla dem i ſtyr; men ockſå härwid bör men:ſkligheten rådfrågas. Sådane deras förgrípelſer tyckas lämpeligen kunna af wederbörande afgöras ſummario Proceſſu, på det ſlut i hufwudsſaken härigenom ej må hindras, och deras fångelſe-tid ej förlängas, Kronan til drög koſtnad och ofta de förölämpade til ſkada; Men upſyningen bör ej tillåtas, at utan ſkäl få handtera fångarne illa, eller tilfoga dem någon ſwårare plåga, utan allenast nåpſa dem för deras upſtuſighet och mindre förbrytelſer. Göra fångarne ſig förtjenſt til större ſtraff, bör om brottet förſt Lagligen ransakas och dömmas. At befordra ſkyndſamheten af ſådane måls afgörande, böra de, hwareſt tillfälle är,

af

af Slotts Rätt straxt uptagas och til snart slut befordras. Om 6. Det på ena sidan ibland kan vara nödigt, at hindra en fångs fria communication och sammanstämplingar med sine hemlige medhållare och medbrottslige; (hwarföre desse ock då böra alla förwaras i särskilde rum), så bör dock wågskålen hållas jämn, så at honom på andra sidan ej betages nödiga utwägar at bereda sit dagliga förswar, om han til åfwenturs är oskyldig. Ej eller böra besök af slägt och wänner, eller oskyldiga samtal med dem, honom förwägras. Allenast wiða slags brott, fordra härwid mera försickthet; och jämwal då kan honom åtminstone i Wafebetjeningens närwaro en sådan hugnad utan fara förunnas. At förnekka en häcktad person all öfwerläggning med sin Gullmägtig, om han någon hafwer, är ock en omennisklig hårdhet, som rätt så snart kan misshandlas til den oskyldigas förtryck, som nyttjas til den brottsligas bindande. 7. Til förekommande af syndig och skändelig lesnad, är wissligen stadgadt, det män och qwinnor ej måga inneslutas i samma rum. Se Kongl. Brefwet af den 23 Martii år 1699. (3fe. Cod. Just. L. IX. Tit. IV. Leg. III.) Afwen som altid bör ackras, at de icke få öfwa fräqeri och dryckenskap (Kyrko-Ordn. 17. Cap. 9. §.) och andra laster. 8. Ståndspersoner, hwilka i häckte inmanas, böra icke med de ringare uti samma rum inneslutas, så wida de, som defutom warit wane wid flera beqwämligheter, både til sin heder derigenom skulle för mycket lida, och af sådant sällskap utstå en större olägenhet, än af sielfwa fångelse. Öfwerherens plikt är, at spara de fångslade för så många beswårligheter och plågor, som med ändamålets säkra winnande bestå kan. Af samma grund böra de som på osäkware anledning ar blifwit häcktade, och ännu ej hunnit förhöras, icke instängas i samma rum med dem som blifwit i någon uppenbar misgerning grepne, och dan bekände sine brott, eller af Underrätterne äro skyldige dömda; ännu mindre med dem, som redan sluteligen blifwit til grofwa misgerningar bundne; ty om de första kan med mera skäl förmodas, at de kunna vara oskyldige; hwarföre deras heder emedlertid så mycket möjeligt är bör skonas; och wid sielfwa fångslandet, innan målet

let

let är afgjort, bör ingen nesa håstas. Se Beccaria Afhandl. om
 Brott och Straff §. 6. sid. 30. Fångelser bör ock icke för dem hwil-
 ka för grofwa misgärningar anklagas, göras plågsamma; utan
 allenast säkrare, än för dem hwilka för mindre brott häcktas; Om
 deremot de som äro mycket ifrige at wisja rymma och bryta sig ut,
 hårdare förwaras, så måga de skylla sig sielfwe; således kan det synas
 mindre obilligt, at den bekante Capitaine Norcross blef innesluten
 uti en Järnbur (Se hans Leswernes beskrisning sid. 157.); Dock
 bör jämwäl härwid menniffligheten tagas til råds. Men at med
 swåra kådor och bultar beswåra dem som wisja sig stilla och fr. dli-
 ge, i synnerhet innan de ännu sluteligen äro dömda, wels wisserli-
 gen wara mindre nödwändig, då häcktet för öfrigt är wäl bewis-
 radt och bewakadt. Likaledes kan wid fångars förslande wäl wara
 nödigt at binda dem; men at i oträngt mål skruswa på dem hand-
 klosswor, så at bloden ei sällan sprittar ut emellan naglarne, och det
 ofta endast för at kunna sticka med dem en halfwårt gåffe i stället
 för pålitelige och duktige karlar, eller för at lindra Skjuts-rätta-
 rens möda, måste förekomma hwar och en uenniska, som hafwer et
 ömt och Christeligt hjerta, grymt och ohyggheligt. De wårdsidsa
 anstalter, som wid fångars förande ofta fogas, hwarigenom händer,
 at de därunder som tidast på flykten undkomma, skulle förtjena at
 närmare betraktas; men tiden och rummet tillåter mig det nu icke.
 Afwen som jag ock nödgas förbigå at omrödra de så kallade hårda-
 re Fångelser, hwarigenom anklagade plåga twingas til bekännel-
 se, och som äro en slags tortur, hwilkas grymhet wår Store och
 Rådige Konungs milda och Faderliga Hjerta emot alla sina un-
 dersåtare, jämwäl de brottlige ibland dem, uti Swea Rike af-
 skaffat. Se Kongl. Brevwet af den 27 Aug. år 1772.

